

FOLYÓIRATSZEMLE

39/67

001.814

A tudósok és mérnökök által kiépített személyi kartotékok jellemzői és felhasználása egy egyetemen. /Characteristics and use of personal indexes maintained by scientists and engineers in one university/ - JAHODA, G. - HUTCHINS, R. - GOLFORD, R. - American Documentation, 17.k. 2.sz. 1966.ápr. p.71-75.

A Florida State University oktató személyzetének 75 tagjával a szerzők megbeszélést folytattak, melynek során megállapították, hogy közülük 46-an vezetnek saját céljaiknak megfelelő dokumentációs kartotékot. E kartotékokat mélyreható elemzés alá vették. A kapott táblázatok azt mutatják, hogy a kartotékok 60 %-a 2000 dokumentumot, vagy annál kevesebbet tartalmaz. A növekedési ütem az esetek 82 %-ában 30/hónap, vagy annál kevesebb. A kartotékok 81 %-át legálább hetente kiegészítik, ami jelzi, hogy milyen nagy fontosságot tulajdonítanak ennek a segédeszköznek. Az anyag döntő többségében folyóiratokat tartalmazott, szabadalmi információ igen kevés kartotékban fordult elő, s csak az esetek 5 %-ában tartalmazott a kartoték prospektusokra, vállalati irodalomra vonatkozó információkat. Rendezetlen formában azonban csaknem valamennyi kutató és mérnök tárolt könyvespolcán nagymennyiségű prospektust és katalógust. Hasonló volt a helyzet a disszertációk esetében, melyeket ugyancsak nem dolgoztak fel a kartotékban, hanem eredetiben vagy másolatban feldolgozatlanul őrizték kézikönyvtárukban. Az anyag elévülését illetőleg a kutatók 39 %-a 5 évnél, 13 %-a 2 évnél nem régebbi anyagot tartott használhatónak. A kartotékok 59 %-ban hierarchikus, 24 %-ban alfabetikus, tárgyszerinti felépítésűek voltak.

/Vásárhelyi P./

40/67

002.513.003.12:681.3

A költségek megoszlása és analízise az információk számítógépes tárolása és visszakeresése esetén. /Cost distribution and analysis in computer storage and retrieval/ - MARRON, H. - SNYDERMANN, M. - American Documentation, 17.k. 2.sz. 1966.ápr. p.89-95.

Az Egyesült Államokban a Science Information Exchange /SIE/ gépi úton biztosítja a fizikai, biológiai és társadalomtudományok területén folyó kutatások nyilvántartását és dokumentálását. A SIE IBM 1460-as számítógéppel /6 mágnesszalagos egység, 16 000 szavas feritmemória, 600 sor/perc sebességű sornyomtató/ dolgozik. A kifejezetten a gépi munkával kapcsolatos költségek két részre oszthatók: 1. a meghatározott munka elvégzésével kapcsolatos közvetlen költségek; 2. a gépben tárolt információk rendszeres kiegészítésével kapcsolatos /s a számítások során az irodalomban gyakran "elfelejtett"/ költségek. Az információvisszakeresés történhet egyes kér-

désekre azonnal és több kérdést csoportosítva időszakonként. A csoportos és egyedi visszakeresés átlagos egységára a következő képlettel számítható ki:

$$c_b = \frac{CB + C_M \cdot \frac{B}{B+S}}{n_1} \quad c_s = \frac{C_S - C_M \cdot \frac{S}{B+S}}{n_2}$$

ahol C_M az információk tárolásának költsége egy adott időszakban; C_S az egyedi visszakeresés költségei egy adott időszakban; CB a csoportos visszakeresés költségei egy adott időszakban; B a csoportos visszakeresésekre fordított géporák száma; S az egyedi visszakeresésekre fordított géporák száma; n_1 és n_2 a csoportos ill. egyedi visszakeresések száma.

/Vásárhelyi P./

41/67

002.513.5

A korszerű információ-visszakereső rendszerek alkalmazása világviszonylatban. Összehasonlító vizsgálatok. /Sisteme de informare moderne aplicate pe plan mondial. Studiu comparativ/ - LAZAR-RESCU, G. = Studii și Cercetări de Documentare și Bibliologie, 8.k. 4.sz. 1966.dec. p.423-437.

A National Science Foundation /USA//Nemzeti Tudományos Alap/ és az Euratom tanácskozásainak 1962-ben, illetve 1963-ban kiadott anyaga és a moszkvai 1965. évi gépesítési és automatizálási szimpóziumon megtartott előadások alapján részletesen megvizsgálja 128 korszerű információ-visszakereső rendszer jelenlegi helyzetét, hogy következtetéseket vonhasson le az általános fejlesztési irányzatokra és a visszakeresési módszerek egyes típusainak hatékonyságára. A megvizsgált rendszerek megoszlása a következő: manuális uniterm 7 /5,4 %/, félig gépesített, lyukkártyás 41 /32 %/, teljesen gépesített, belső lyukasztású kártyákkal 51 /40 %/, automatizált, mágneses információ-hordozóval 26 /20 %/, mikrofilmes 3 /2,6 %/. Az összehasonlítás alapjául vet kritériumok: a változatok megjelenési gyakorisága, alkalmazási terület, az információk állomány terjedelme, az állomány évi gyarapodása, a havonta beérkező igények száma, az egy dokumentumra eső deskriptorok száma, az igényelt témát jellemző deskriptorok száma, az indexelés alapja /ETO, tezausz, unitermek/, a szükséges személyzet. A táblázatokban is összefoglalt eredmények szerint a gépesítés és az automatizálás irányában tolik el a súlypont, de a berendezések csak nagyobb mértékű kihasználással lehetnek valamennyire gazdaságosak. A legelterjedtebbek a gyakorlatban a belső lyukasztású kártyákon alapuló rendszerek, ezeknek 20 %-át elektronikus számológéppel valósítják meg. A manuális és a félig gépesített rendszerekben a legnépszerűbb a szuperpozíciós lyukkártyák alkalmazása. Az információ-feldolgozás tekintetében határozottan előtérbe került a tezauszok használatán alapuló koordinált indexelés. Általában úgy látszik, hogy az automatizálás egye-

lőre még a jövőé, és hogy jelenleg inkább az olcsóbb, rugalmasabb rendszereket célszerű alkalmazni, olyanokat, amelyek lehetővé teszik majd később az áttérést az automatizálásra. A romániai helyzetre vonatkozólag kezdetnek a szuperpozíciós lyukkártyák és a tezauruszokon alapuló koordinált indexelés bevezetését ajánlja a szerző. A CNRS /Centre Nationale de la Recherche Scientifique = Tudományos Kutatás Országos Központja/ tudományos tájékoztatási munkabizottságának tanácskozásairól 1965-ben közzétett anyag általában alátámasztja a szerző következtetéseit /ez az anyag a dolgozat megírása után jelent meg. Ref.megj./

/Szabó Gy./

42/67

002.534.31:55/061.6//498/

A koordinált indexelés alkalmazása az Institutul Geologic geológiai intézetben. /Aplicarea metodei de indexare coorönata în cadrul Institutului Geologic/ - PELTZ, M. - STEFANESCU, M. = Studii și Cercetări de Documentare și Bibliologie, 8.k. 3.sz. 1966.szept. p.333-342.

A koordinált indexelés bevezetését kísérletezések előzték meg. Először a Román Tudományos Akadémia Tudományos Dokumentációs Központjának /Centrul de Documentare Științifică/ anyagán próbálták ki a módszert, utána 17 kutatási jelentést dolgoztak fel, majd kijelölték a teljesen vagy csak részben feldolgozandó folyóiratokat. A tárgyszójegyzék ellenőrzésében és az összesen kb. 400 folyóirat cikkeinek indexelésében résztvevő intézeti kutatókkal egy konferencián ismertették az információ-visszakeresés új módszereit és a koordinált indexelés geológiai alkalmazását. A beérkező folyóiratok cikkeiről rögtön kiállítják a kártyákat, amelyek alapján a folyóirat, a szerző vagy a tárgykör szerint visszakereshető az anyag. Az eredeti cikk birtokában a kutatóknak két héten belül kell rávezetniük a kártyákra a tárgyszavakat. Az eddigi jegyzék a geológia területéről 3448 /és 992 szinonim és homonim/, földrajzi vonatkozásban pedig Romániára 228, az egész világra 573 tárgyszót tartalmaz. Ez a jegyzék lesz az alapja a jövőben kialakítandó teljes geológiai tezaurusznak, és a továbbiakban több intézet közreműködésére számítanak.

/Szabó Gy./

43/67

002.534.31:002.513.5

Kísérlet a koordinált indexelés alkalmazására a tájékoztatás területén. /O experiență de aplicare a indexării coordonate în domeniul informării/ - BOGDAN, L. - LAZĂRESCU, G. = Studii și Cercetări de Documentare și Bibliologie, 8.k. 3.sz. 1966.szept. p.343-349.

1965. elején a Román Tudományos Akadémia Tudományos Dokumentációs Központjának /Centrul de Documentare Științifică/ keretében ún. term-rendszert vezettek be a tájékoztatás irodalmának visszakeresésére. Eleinte még egyetlen személy indexelt, amikor azonban a feldolgozandó folyóiratcikkek és kongresszusi előadások számában az

évi növekedés elérte az 1000-et, az intézet szakszerkesztőit is bevonták ebbe a munkába, de az egész rendszer koordinálása továbbra is egyetlen személy feladata maradt. Az indexelés a folyóiratcikk tartalmának rövid áttekintésén alapul, a tárgyszavakat többnyire csak a címből és az összefoglalásból veszik ki. Egy-egy dokumentum 2-10, általában pedig 3-4 tárgyszót kap. 1966-ban megkezdték az átterést a szuperpozíciós kártyákra.

Az eddigi tapasztalatok szerint a terminológia bizonytalansága és a kellő szakismeretekkel bíró szakozók hiánya okoz nagy nehézségeket; főképpen a gépi fordítás, a matematikai logika, a programozás és általában a kibernetika területén hiányosak a szakozók ismeretei. Még az alapfogalmak/pl. dokumentálás, tájékoztatás, dokumentálás és tájékoztatás, tájékoztatás-tudomány, dokumentológia, informatológia, információtechnika/ tekintetében is sok a tisztázatlan kérdés, ami nagyon gátolja a szótár egységesítését. Végeredményben nagyon heterogénné vált az indexelés, egyes vonatkozásokban csak általános kifejezéseket lehetett felvenni/pl. gépi fordítás, nyelvészet/, más területeken viszont egészen szűk jelentésű szavak/pl. peremlyukkártya, ablakos lyukkártya/ is bekerültek a deskriptorok közé. Ennek hatása megnyilvánul a dokumentumok leírásában, az egy-egy cikket jellemző deskriptorok számának nagy szórásában és bizonyos témák visszakeresésekor a nagy információszajban. A hiányosságok megszüntetésére tovább folynak a kísérletek.

/Szabó Gy./

44/67

002.545

Osztályozási rendszerek és céljaik. /Classification systems and their subjects/ - WAHLIN, E. = American Documentation, 17.k. 4.sz. 1966.okt. p.199-215.

Azt a tényt kívánja kimutatni, hogy a dokumentációban nemcsak egyfajta osztályozó rendszert használunk, hanem különböző típusokat, amelyeket a különböző típusú célkitűzések különböztetnek meg.

A viták gyakran zavarokhoz vezetnek, mert az osztályozás elsődleges célja sem tisztázott. Egyes szakértők az ismeretek osztályozásáról, mások viszont fogalmak, gondolatok, kifejezések stb. osztályozásáról beszélnek. Gyümölcsözőbb lesz a probléma megközelítése, ha az általános könyvtári osztályozási rendszerek céljaként a dokumentumokat jelöljük meg, még akkor is, ha a rendszert tudásterületek avagy fogalmak alapján építették fel.

A dokumentációban is szükség van kifejezések osztályozási módszerére, egy kifejezés-rendszerre, ami a kifejezések szemantikai jelentésén alapul. A hierarchikus felépítés követelményét mindig a cél határozza meg, így kifejezésrendszerek esetében maguk a kifejezések.

Az összes iparvállalatnál és más intézményeknél is mindig gyakorlati rendszerek iránti igénytel találkozunk, pl. termékrendszerek iránti igénytel. Ezek felhasználhatók termékek rendszerezésére,

költségszámításokhoz stb., ugyiszintén termékekre vonatkozó dokumentumok rendszerezésére.

A különféle fajtájú osztályozási rendszerek fejlesztésekor igen fontos, hogy a célt világosan lássuk. Előfordulhat, hogy dokumentumrendszert akarunk használni kifejezések osztályozására vagy kifejezésrendszert, esetleg termékrendszert dokumentumok osztályozására, vagy dokumentumrendszert termékek osztályozására, de mindig tudatosítani kell a tényt, hogy ugyanis e rendszereket más célra használjuk.

/Dezső L./

45/67

023.5:061.23

Nemzeti és nemzetközi könyvtáros szakegyesületek. /Nationale und internationale bibliothekarische Fachvereinigungen/ - MARKS, E. = Zentralblatt für Bibliothekswesen, 80.k. 11.sz. 1966.p.641-659.

A könyvtáros szövetségek és könyvtáros egyesületek keletkezése szorosan összefügg a könyvtáros hivatás és a szakma kifejlődésével, amely mint önálló foglalkozás a 19.század második felében alakult ki. Az első könyvtáros egyesületeket az angolszász országokban alapították: az American Library Association Chicagóban 1876-ban és az angol Library Association Londonban 1877-ben alakult. 1892-ben Japánban következett, majd gyors ütemben alapítottak könyvtáros egyesületeket Közép- és Észak-Európában: Ausztriában /1896/, Svájcban /1897/, Németországban /1900/, Franciaországban /1906/, Belgiumban /1907/, Finnországban /1910/, Norvégiában /1913/, Svédországban /1915/ stb. A század huszas és harmincas éveiben a tengerentúli országok következnek: Fülöp-szigetek /1923/, India /1933/, Ausztrália /1937/ és Brazília /1938/. Ebben az időben szervezik meg első könyvtáros egyesületüket Olaszország /1930/ és Magyarország /1935/. A második világháború után továbbfolytatódik az egyes nemzetek könyvtárosainak egyesületekbe tömörülése, az utolsó 15 évben e szakegyesületek alapításában nagy szerepet játszott a fiatal nemzeti államok létrejötte. Így az ázsiai térségben egyedül 1954-ben Indonézia, Pakisztán, Thaiföld, ezt követőleg Dél-Korea, Libanon alakított könyvtáros egyesületet. A délamerikai és az afrikai kontinensen is egymás után jöttek létre hasonló szakmai egyesületek /Nigéria 1953, Ghana 1962 stb./. A szervezeti formák, amelyekkel találkozunk, nagyon eltérőek, a kép elég tarka és sokrétű. Általában két fő szervezeti formát különböztethetünk meg: személyi egyesületeket, amelyeknél a belépéshez a könyvtárosi foglalkozás kötelező, és az intézmények szövetségét, amelyet az egyes könyvtár típusok és intézetek alkotják. Ez a két fajta egyesülés országonként változik. Míg az NDK-ban a Német Könyvtáros Egyesület a könyvtárügy valamennyi célkitűzésével és feladatával foglalkozó egyetlen szakmai egyesület, addig az NSZK területén és Nyugat-Berlinben több könyvtáros szervezet is működik, klasszikus példait adva a felaprózottságnak. Így külön egyesületük van a diplomás könyvtárosoknak, külön a középiskolásoknak, külön egyesület szolgálja a nyilvános közművelődési és külön a speciális szakkönyvtárak ügyeit. A német könyvtáros egyesületek után részletesen ismerteteti a szocialista országok és köztük a Magyar

Könyvtárosok Egyesületének szervezetét, működését, majd a nemzetközi szervezetekkel és egyesületekkel foglalkozik. Elsőnek az IFLA /International Federation of Library Associations = Könyvtáros Egyesületek Nemzetközi Szövetsége/ jelentőségét és végzett munkáját emeli ki, amelybe már 1965-ben a világ minden részéből 107 könyvtáros egyesület és szervezet tartozott. A közös feladatkörrel rendelkező könyvtárak nemzetközi egyesülése példájának tekinti az 1955-ben alakult IATUL-t /International Association of Technological University Libraries = Műszaki Egyetemi Könyvtárak Nemzetközi Szövetsége/, amely a műszaki egyetemek és főiskolák könyvtárait szövetségbe tömöríti. /Hazánkban a Budapesti Műszaki Egyetem és a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Könyvtárai tagjai a szövetségnek. A ref./ Az NDK-ból az IATUL tagjai a dresdai, freibergi és a Karl-Marx-Stadt-i műszaki főiskolák könyvtárai. A könyvtáros vonatkozásai miatt külön méltatja a UNESCO-t, amely 1947. óta kéthavonként megjelenő többnyelvű publikációja "UNESCO Bulletin for Libraries" révén is hasznosan tevékenykedik a könyvtárosok nemzetközi együttműködése érdekében. A dokumentáció és a nemzetközi osztályozás fejlesztésén kimagasló szerepet játszó FID ismertetése után az 1946-ban alakult ISO /International Organization for Standardization = Nemzetközi Szabványosítási Szervezet/ munkájával és programjával zárul a nemzeti és nemzetközi könyvtáros egyesületeket és szövetségeket áttekintő tanulmány.

/Móra L./

46/67

025.343.1

A tárgyszókatálogos történeti fejlődése. /Evoluția catalogului pe subiecte/ - NISTOR, S. = Studii și Cercetări de Documentare și Bibliologie, 8.k. 4.sz. 1966.dec. p.489-503.

A különböző elnevezésű tárgyszókatálogosok /Schlagwortkatalog, Sachkatalog, Stichwortkatalog, catalogue par matières, vedettes matières, analytique, idéologique, subject-catalogue, subject headings, catalogo per soggetto, catalog bibliografic, catalog descriptiv stb./ összeinek keletkezésére pontos dátumokat nem lehet megadni. Történeti fejlődésük első szakaszában még szoros kapcsolatban állnak más könyvtári katalógusokkal, és csak később, a fejlődés második szakaszában önállósulnak, elméleti kérdéseik tisztázódnak. Első nyomai töredékek alakjában az antik világból származnak /jegyzék egy rodoszi könyvtárnak ajándékozott könyvekről i.e. az 1.századból/, kezdeteiket az alexandriai könyvtár katalógusában szokás keresni. A cassinói kolostor 1403. évi krónikája megemlíti egy könyvtári szakcatalogust is. A XV. században egyre több katalógus készül a kolostori könyvtárakban, és minthogy a címlapok sokszor hiányoznak a könyvekről, vagy a szerző neve nem ismeretes, ezek a jegyzékek többnyire a tartalom jellemző szavaiból állnak /ilyen az aggsbachi karthauziak 1373-ban megalapított könyvtárának a katalógusa is/. A fejlődés második szakasza egy francia könyvtáros, Adrien BAILLET /1649-1706/ 35 kötetes, tárgykörök szerint rendezett katalógusával kezdődik. BAILLET érdemei elméleti és gyakorlati szempontból egyaránt jelentősek. Az ő követője a tárgyszókatálogos elméletének megalapítója, Martin SCHRETTINGER /1772-1851/, a müncheni udvar könyvtárosa,

akinek tanakgyve /Versuch eines vollständiges Lehrbuches ..., München, 1829./ szigorú szabályokat tartalmaz a katalógus szubjektivitásainak megszüntetésére. Tanításait a prágai egyetemi könyvtár nagyrészt átvette, és az 1829-1897. időszakban a leggazdagabbak közé tartozó tárgyszókatálógust készítette el. Az Amerikai Egyesült Államokban önálló elmélet alakult ki, ennek első nyomai a Harvard University könyvtárának katalógusában /1859/ találhatók meg, de világos fogalmazását Ch.A.CUTTER adta meg /1876/. CUTTER hatására még a British Museum konzervatív beállítottságú könyvtára is elhatározta /1881/, hogy az újabb szerzemények tartalmáról betűrendes tárgyszókatálógust nyomtat ki. A 19.század második felében, különösen Németországban számos könyvtár újítja fel régi katalógusait, és tovább tisztázódnak az elméleti fogalmak /Wyss, W. 1909; Zedler, G. 1914./ A 20. században nagy változatosság jellemzi az elképzeléseket, számos elméleti és gyakorlati munka jelenik meg a tárgyszókatálógusokról. A Szovjetunióban 1920. után kezdtek ilyen katalógusokat összeállítani, Csehszlovákiának már megvannak a hagyományai ezen a téren. A Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaságban nagyon elterjedt a tárgyszókatálógus. Romániában legelőször a "Régi kar" könyvtárban alkalmazták /1907/, a továbbiakban azonban elhanyagolták; jelenleg kissé megváltozott ugyan a helyzet, de még mindig főképpen csak a dokumentációs munkákban érvényesül.

/Szabó Gy./

47/67

025.343.1:681.327.45

Tárgyszókatálógus felépítése vizuális lyukkártyák alkalmazásához egy szakdokumentációs intézménynél. /Aufbau eines Schlagwort-Kataloges für die Verwendung von Sichtlochkarten in einer Fach-Dokumentation/ - WISSMANN, F. = Dokumentation, Fachbibliothek, Werksbücherei, 15.k. 2.sz. 1966.dec. p.39-43.

A SIEMAG Siegerner Maschinenbau GmbH /Dahlbruch, NSZK/ dokumentációs szervezetének újonnan felállított tárgyszókatálógusáról számol be. Az üzem részére lényeges szakirodalom dokumentálását vizuális lyukkártyák felhasználásával, tárgyszavakkal oldották meg. A tárgyszavazás a dokumentumokról készült, rendszeres időközökben publikált referátumok alapján történik.

A tárgyszókatálógus elkészültéig átmeneti megoldást kellett keresniük, mely választ ad arra a kérdésre, hogy: a/ egy szerző kiadványai, b/ egy cég vagy testület kiadványai és c/ egy szakkönyv, folyóirat, szabvány stb.rendelkezésre állnak-e? A referátumokat a következő szempontok szerint osztották szám-, ill. betűrendbe: 1. a referátum folyószáma, 2. a szerző /szabadalmaknál a feltaláló/ neve, 3. a cég, a kiadó, a testület neve, 4. a folyóirat címe /évfolyam, év, szám, oldal/, 5. sorozatcím /könyveknél/, 6. a mű címe /a szavak mechanikus rendjében/, 7. jelzet /csak könyvek, különlenyomatok esetében/.

A tárgyszavazás megkönnyítése érdekében a figyelembeveendő főbb ismerveket az alábbiak szerint állapították meg:

A/ A közreadás külső jegyei: a/ kiadványfajta, b/ nyelv, c/ megjelenés időpontja.

B/ Általános szempontok /pl. szabadalomügy, rendezvények stb. 6 csoport/.

C/ Műszaki tudományok /25 csoport/. Kijelölték azokat a szakterületeket, amelyek az üzem tevékenysége szempontjából lényegesek.

D/ Hengerlés /6 csoport/. Az üzem - hengermű - főprofiljának számító szakterületet külön részletes beosztásban rögzítették.

E/ Gazdasági problémák /5 csoport/.

Ezek után ismerteti a vizuális lyukkártyák lyukasztásának szempontjait. Köztudott, hogy egy négyjegyű szám leírásához kevesebb idő és hely szükséges, mint egy szó leírásához, további előnyök jelentkeznek a számsorrendbe osztásnál a betűrendével szemben. Ezért az előre megállapított kb. 2000 tárgyszót folyószámmal látták el, majd ezt a számot rályukasztották a lyukkártyára. Megoldásra várt még a publikáció bibliográfiai adatainak lyukasztása. Ezért összeállítottak egy 260 egységből álló ABC-t, melynél az egyes egységeknek a szavak első két-három betűjét identifikáló számok felelnek meg. A könnyebb érthetőség kedvéért közlünk egy részletet a betűrendből:

Da	1032
De	1033
Dei	1034
Di	1035
Do	1036
Du	1037

Ennek alapján a szerző, feltaláló, kiadó nevének első betűit un. tárgyszószámként lehet használni. /Pl. Steingraber, W. = Stee 1217/ Folyóíratcímek, ill. cégek, testületek esetében a szám mellé még hozzáteendő: "+folyóírat 741", ill. "+vállalkozás 748".- Ezenkívül további szempontokat is számokkal visznek rá a lyukkártyára:

a/ Folyóíratoknál: év, szám, nyelv;

b/ Szabadalmaknál: szabadalmi osztály, szám, bejelentés éve, elsőbbség dátuma, ország, nyelv;

c/ Könyveknél: megjelenési év, kiadás, nyelv;

d/ Prospektusoknál, katalógusoknál: megjelenési év, nyelv /pl. német nyelvű = 694, angol = 732, francia = 740, orosz = 744, minden kiadás külön tárgyszószámot kap és így tovább/.

A kiadványok referálása, tárgyszó és egyéb adatainak számokkal való lyukasztásának megkönnyítése céljából a szakreferensek részére a tárgyszókatalógust karton-formában állították fel. Minden egyes tárgyszó és utalókarton részére A6-os harántalaku átlátszó kártyákat alkalmaztak, melyeket másolatban minden egyes szakreferens íróasztalán vertikális módon helyeztek el. Ezenkívül a 260 egységből

álló ABC, valamint az állandó számokkal ellátott - nyelv, évszám stb. - tárgyszószámok és a legfontosabb tárgyszavak kemény táblákra kasírozva állandóan a szakreferensek szeme előtt vannak. Mindezekkel sikerült elérni, hogy a tárgyszókatalógus szerkesztésére fordított idő lényegesen csökkent, így pl. a tárgyszavazás 43 % -kal.

Tapasztalatuk szerint a lyukkártyákat speciális guruló katalóguskocsikon, vertikális módon kell tárolni, ezzel biztosítva a feldolgozásnak azt az előnyét, hogy minden szakreferens maga lyukasztja az adatokat, s ezzel a hibalehetőség minimális.

/L.Mesterházi-Nagy M./

48/67

025.41:002.534.31

Osztályozási váz kialakítása és használata koordinált index céljára. /Construction and usage of classified schedules and generic features in co-ordinate indexing/ - McLELLAND, R.M.A. - MAPLESON, W.W. = ASLIB Proceedings, 18.k. 10.sz. 1966.okt. p.290-302.

A tanulmányban azt a hipotézist vizsgálják, hogy egy specifikus és generikus fogalmak összekapcsolásából felépített klasszifikációs váz használata indexelés céljára valóban pozitívan értékelhető-e. A kérdést az érzéstelenítő szerek irodalmának dokumentálására tervezett vizuális lyukkártya index rendszerük kapcsán vizsgálják.

Bár az orvosi irodalom is elképesztő mértékben szaporodik, mégis az "információ robbanás" az orvostudomány területén messze elmarad a természettudományok és a műszaki tudományok terén tapasztaltaktól. Az érzéstelenítés speciálisan szűk területén azonban még így is évente 2000 cikket kellene átolvasnia annak, aki teljes tájékozottságra tartana igényt. Kétséges azonban, hogy ilyen ideálisan informált egyén létezhet-e bármelyik szakterületen.

Az első indexelési kísérlet során 500 cím releváns szavaiból képezték némi csoportosítással az első tárgyszórendszert. Az információ keresések során azonban a tárgyszórendszer nem bizonyult kielégítőnek a tényleges összefüggésektől elszigetelt tárgyszavak miatt. További nehézségeket okozott az, hogy az orvosi terminológia szóhasználata pontatlan. Becslés szerint az elavult, ritka, hivatatosan el nem fogadott vagy más szempontból nem kívánatos szinonimák az orvosi terminológia szókészletének negyedét, sőt felét is jelenthetik. Emiatt a teauruszokat átalakították úgy, hogy a szavak helyett inkább fogalmakra épüljön fel. Ezeket, az orvosi tanulmányok jellegét megadó fogalmakat a MEDLARS programozásánál használt orvosi tárgyszórendszer megfelelő anyagával egyeztetették, nehogy hiányos legyen. A rendszer használói különféle érdeklődési körű kutatókból állnak, ezért ezek számára az információkeresés során szükséges szabadság biztosítására a fogalmak kombinálhatók, tehát egyes különálló jellegmeghatározások mellett, három tényezőjű permutációk is képezhetők. A rendszer megtervezésénél a szerzők törekvése az

volt, hogy az érzéstelenítés szakirodalma szempontjából "testhez-álló" keresési fogalomrendszert alkossanak, mivel nézetük szerint az univerzális tezaurusz álma megvalósíthatatlan. További törekvésük az volt, hogy a fogalomrendszer inkább a keresők szempontjából legyen előnyös, és ne az indexelő munkáját könnyítse meg. Az indexelő számára ugyanis könnyebbséget jelent a szinonimák összevonása, a kihagyott fogalmak gyors felfedhetősége.

/Pataky E./

49/67

025.45:159.953.4

Az ETO néhány mnemotechnikai elemének alkalmazása és ezek figyelembevételének szükségessége a táblázatok tökéletesítése és továbbfejlesztése során. /Ob iszpolzovanii nekotorih elementov mnemoniki universal'noj deszjaticnoj klaszszifikácii i neobhodimoszti ih ucseta pri uszoversensztvovanii i razvitii tablic/ - FRENK, I.H. = Naucsno-Tehnicoszskaja Informacija, 1966. 4.sz. p.14-19.

Az ETO-val történő osztályozás során gyorsítja a munkát, ha a szakozó egyes témák szakozását "fejből" tudja elvégezni, vagyis ha képes arra, hogy egyes szakszámokat megtanuljon. A tanulás csak akkor eredményes, ha nem mechanikus, hanem gondolati tartalommal bír, s asszociációkon alapul. A szerző rámutat arra, hogy egyes ETO számok ilyen szempontból logikus felépítésűek /pl. a kétrácsos, háromrácsos stb. elektroncsövek esetében a 621.385.2 és 621.385.3/, de általánosságban az látható, hogy az ETO számok többszöri átdolgozása során sem helyeztek súlyt a mnemotechnikailag is helyes felépítésre. A rádiótechnika, s általában az elektronika, valamint az elektrotechnika, a szabályozás és vezérlés terén komoly lehetőségek vannak az ETO számok mnemotechnikai tartalmának biztosítására. A szerző számos konkrét javaslatot tesz, melyeket a FID elé kíván terjesztetni, s egyben felhívja a figyelmet arra is, hogy alapos megfontolás és valamennyi szempont figyelembevétele után jó lenne az egyes ETO számokat véglegesíteni.

/Vásárhelyi P./

50/67

026:62:681.3-523.8

Műszaki könyvtár átállítása elektronikus adatfeldolgozásra. /Umstellung einer Spezialbibliothek auf elektronische Datenverarbeitung/ - HODES, F. = Nachrichten für Dokumentation, 17.k. 3.sz. 1966. jun. p.98-99.

1966. májusában Frankfurtban a Deutsche Gesellschaft für Dokumentation műszaki könyvtári munkabizottsága előadássorozatot és bemutatót rendezett az elektronikus számítógépek szakkönyvtári felhasználásával kapcsolatban. Az előadássorozaton beszámoltak a UNIVAC cég műszaki könyvtárában a cég saját számítógépével lefolytatott kísérletekről, valamint a baseli SANDOZ cégnél elektronikus berendezéssel végzett szabadalmi információvisszakeresésről. A UNIVAC műszaki könyvtárban minden beérkező új műről 8 lyukkártyát készítenek: 1 szerzői, 2 cím, 1 tárgyszó és 4 referátumkártyát. E-

zeket beolvassák a számítógépbe, mely nagy sebességgel előállítja a szak szerint rendezett újbészerezési jegyzéket, tárgyszerinti kötetkatalógust stb. A SANDOZ cég szabadalmi információvisszakeresése során nagy súlyt fektettek az ember és gép közötti állandó kapcsolatra. Ennek értelmében a gép először közli, hogy az adott kérdésre milyen mennyiségű dokumentumot adna ki válaszképpen, s az érdeklődő dönthet, hogy az megfelel-e számára. Ezt közölve a géppel, az megfelelően bővíti vagy szűkíti a keresés körét mindaddig, amíg a kiadandó anyag mennyisége meg nem felel az érdeklődő kívánságának. - Az előadássorozat után példát mutattak be az adatok távátvitelére, s Frankfurtból telefonvonalon keresztül kapcsolatba léptek a bécsi UNIVAC központtal, annak gépén végezve el a könyvtári minta-programot, s az eredményt a frankfurti gyorsnyomtató adta ki.

/Vásárhelyi P./

51/67

77.023.413

Az Agfa-Gevaert A.G. Rapidoprint eljárása. /Das Rapidoprint-Verfahren der Agfa-Gevaert A.G./ - BRUNNER, W. = Reprographie, 6.k. 10.sz. 1966.okt. p.151-153.

Az utóbbi években terjedt el a "kétfürdős eljárás", amellyel a képek kidolgozásának idejét jelentősen megrövidítették. A hagyományos fixálás helyett az előhívott papirokat "stabilizálják", azaz a stabilizátor oldat a papírt további fénybehatásokra érzéketlenné teszi.

Az eljáráshoz különleges előhívógép, speciálpapír és vegyszer szükséges, melyet az Agfa-Gevaert A.G. Rapidoprint néven hoz forgalomba. Ily módon készülhetnek nagyítások, sőt direkt felvételek is reprokamerával Rapidoprint papírra. Előhívó helyett ún. aktivátor folyadék szükséges, mert a Rapidoprint papírba beépítették az előhívóanyagokat, főleg hidrokintont.

Az előhívókészülékek elektromos meghajtásuak, különböző méretűek, egészen A/0-ás méretig. Egy A/4-es másolat kidolgozási ideje kb. 15 mp. - A Rapidoprint papirok többféle minőségűek. Egyaránt használhatók tónusos nagyításra, másolásra vagy vonalas munkákhoz. A/5-től A/0-ig különböző méretek kaphatók vágott állapotban és hengerpapírként. Fénymásolás céljára transzparens papirokat gyártanak.

/Gara A./

52/67

772.93

Rank Xerox 2400-as másoló és sokszorosító automata. /Rank Xerox Kopier-Verfielfältigungsautomat 2400/ = Reprographie, 6.k. 11.sz. 1966.nov. p.181.

A Rank Xerox cég 27 európai országban mutatta be legújabb 2400-as sokszorosító automatáját. A készülékkel óránként 2400 db másolat készíthető normál irodai papírra. Főleg 1-100-ig terjedő

példányszám gazdaságos sokszorosítására alkalmas. A sokszorosításhoz nem kell külön lemez vagy matrica, ezért a munka sokkal gyorsabb, folyamatosabb.

A másoló- és sokszorosító automata xerografikus uton végzi a sokszorosítást. Kezelése rendkívül egyszerű, a sokszorosításhoz még fólia sem szükséges. A másolandó dokumentumot a készülékbe kell tenni és be kell állítani a sokszorosítandó mennyiséget. A dokumentum másolását és az egész munkafolyamatot a készülék teljesen automatikusan végzi. Ezért kezeléséhez nem szükséges szakember, a gép kezelését bárki gyorsan megtanulhatja.

Különböző ellenőrző berendezések biztosítják a készülék zavartalan működését. A papír betöltése is automatikusan történik. A különböző műszaki változtatásokkal elérték, hogy a készülék teljesítménye több mint hatszorosa az ismert Xerox 914-es másolóautomatának.

/Gara A./

53/67

772.932

Egy xerox elven működő rotációs másoló és sokszorosító berendezés prototípusa. /Opitnūj obrazec rotacionnoj elektrofotohraficeszkoj masinū/ - SZUKONKIJ, G.A. - NEJMAN, Sz.M. = Naucsno-Tehniceskaja Informacija, 1966. 4.sz. p.22-23.

A Szovjetunióban REM 420/620 típusjelzéssel elkészült egy olyan xerox berendezés prototípusa, mely egyes példányok másolására és nagy tömegben történő sokszorosításra egyaránt alkalmas. A berendezés forgó szelén hengerrel folyamatosan dolgozik, és fő érdekessége a rejtett elektromos kép "előhívására" szolgáló megoldás, mely eltér az eddigi xerox berendezéseknél alkalmazott eljárástól. A forgó szelén hengerre szőrméből készült, ugyancsak forgó kefék rendkívül finom porfelhőt juttatnak, melynek elektrosztatikus töltését dörzselektromos uton ugyancsak a kefék hozzák létre. A tapasztalatok szerint a kidolgozott előhívási eljárás minőség szempontjából egyenrangú az eddigi megoldással, de annál sokkal olcsóbb, s fokozza a berendezés megbízhatóságát, csökkent a karbantartási igényt. - A berendezés mikrofilmről visszanyert másolatok előállítására is alkalmas, folyamatos papírtékercsre és egyes papírlapokra egyaránt másol. - Az illetékes kormánybizottság a prototípust jóváhagyta és a berendezést sorozatgyártásra javasolta.

/Vásárhelyi P./

54/67

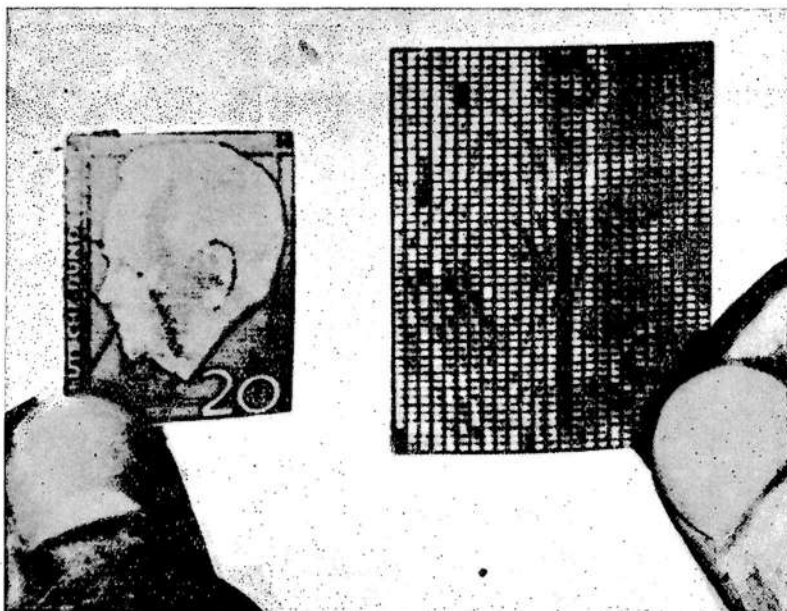
778.14

A PCMI-mikroform rendszer. /Das PCMI-Mikroform-System/ = Reprographie, 6.k. 12.sz. 1966.dec. p.201-203.

Az NCR /National Cash Register/ olyan mikrofilmeljárást dolgozott ki, amellyel 3200 A/4-es oldalt egy mikrofilmlapra lehet fényképezni. Minden oldal külön olvasható egy speciális olvasógép segítségével.

Az eljáráshoz különleges un. fotokromatikus filmet használnak, amely nagy feloldóképességű és teljesen szemcsementes. A film feloldóképessége 1000 vonal/mm, mérete 105 x 148 mm. 60 000 kötet könyvet egy fiókos szekrényben lehet raktározni. A film további érdekes tulajdonsága, hogy a felvételek meleg hatására letörölhetők, tehát a hibás felvételek korrigálhatók. A filmet ultraibolya fényvel világítják meg, így az expozíció után a kép azonnal láthatóvá válik. A képek minősége a szemcsementes film következtében megfelelő, sőt féltónusok is fényképezhetők.

A PCMI-mikroform rendszer a leírás szerint gazdaságos, jól felhasználható könyvtárakban. A tárolt információk könnyen visszakereshetők, a katalógus készítés egyszerűbbé válik.

Az ábrán látható 12 cm²-es NCR mikrokártya 1240 könyvoldalt, azaz 773 746 szót tartalmaz; alig nagyobb, mint egy postabélyeg. A kicsinyítés mértéke: 220:1.

/Gara A./